

Μακεδονικός Αγώνας, ΕΟΚΑ, Εμφύλιος

Ένας συλλογικός τόμος με μελέτες για τρεις ανορθόδοξους πολέμους του Ελληνισμού

ΙΣΤΟΡΙΑ

Του **ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ***

Ι. Στεφανίδης, Β. Γούναρης, Σ. Καλύβας (επιμ.),
 «Ανορθόδοξοι πόλεμοι: Μακεδονία, Εμφύλιος,
 Κύπρος», Εκδ. Πατάκης, 2010

Παρά τη διεύρυνση της ιστορικής επιστήμης, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, με μελέτες και έρευνες οι οποίες ακόμη και κατά το πρόσφατο παρελθόν θα θεωρούνταν ότι ειδήγαυαν καινά δαιμόνια, ορισμένα κενά και (ψευτο) διλήμματα εξακολουθούν να παραμένουν εντυπωσιακά: η μόνιμη και βασική διχοτόμηση και αντιπαλότητα μεταξύ γεγονυσιολογικής ιστορίας και αναλυτικής-θεωρητικής προσέγγισης: η διακήρυξη, μέχρι καταχρήσεως, της διεπι-

Η αυστηρή επιστημονικότητα που διατρέχει συνολικά τον τόμο αποτελεί ταυτόχρονα και ένα εργαλείο εθνικής αυτογνωσίας, καθώς οι ανορθόδοξοι πόλεμοι σπάνια διεξήχθησαν με ορθόδοξους και αγνούς τρόπους.

στημονικότητας, η σπάνια, ωστόσο, εφαρμογή της στην πράξη: η παντελής απουσία συγκριτικών μελετών: η εθνοκεντρική ματιά και η έλλειψη επικοινωνίας με τη διεθνή βιβλιογραφία. Ο συλλογικός τόμος «Ανορθόδοξοι Πόλεμοι» αποτελεί μία ανορθόδοξη περίπτωση καθώς συνιστά μια ελπιδοφόρα εξαίρεση στις παραπάνω παρατηρήσεις.

Ο τόμος εξετάζει τρεις περιπτώσεις «ανταρτοπόλεμων» του ελληνισμού: τον Μακεδονικό Αγώνα, τον αγώνα της ΕΟΚΑ στην Κύπρο και τον Εμφύλιο. Το ενδιαφέρον είναι ότι οι επιμέρους περιπτώσεις χρησιμοποιούνται αποκλειστικά ως αφορμή, ενώ απώτερος στόχος είναι η σύγκριση και τα σχετικά με τη φύση των ανορθόδοξων πολέμων πορίσματα. Ο τόμος αποτελεί ένα υβρίδιο μεταξύ πολιτικής επιστήμης και ιστορίας (και δευτερευόντως

Οκτώβριος 1944, απελευθέρωση της Αθήνας από τους Γερμανούς.

διεθνών σχέσεων και ανθρωπολογίας) σε σπάνια μεταξύ τους ισορροπία.

Η δεύτερη αρετή του τόμου πηγάζει από την ιδιαίτερα επιμελημένη δομή του. Η εισαγωγή και το δεύτερο μέρος («συγκριτικές προσεγγίσεις») δίνουν τη δυνατότητα να τεθεί μία πλούσια θεωρητική και εννοιολογική βάση για τις επόμενες θεματικές ενότητες, που πραγματεύονται τους τρεις ανορθόδοξους πολέμους. Στις δύο από αυτές (Μακεδονικός Αγώνας, Εμφύλιος) τα εισαγωγικά κείμενα των Βασίλη Γούναρη και Στάθη Καλύβα (δυστυχώς εκλείπει το ανάλογο για την περίπτωση της Κύπρου) συντελούν ουσια-

στικά στη σύλληψη και εμβάθυνση της λογικής του τόμου, του οποίου οι επιμέρους μελέτες, παρά την πολυποικιλία θεματικής τους, δεν παρεκκλίνουν στο ελάχιστο από το αυστηρά καθορισμένο πλαίσιο του σκεπτικού της έκδοσης, την παράμετρο της συγκριτικής προσέγγισης. Έτσι αναδεικνύονται θεματικές που διατρέχουν δυναμικά και τις τρεις εξεταζόμενες περιπτώσεις, όπως η εμφύλια διάσταση της σύγκρουσης, οι στρατηγικές μέσων και στόχων που υιοθετήθηκαν, η αυτόνομη λογική της βίας, οι κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες, το συμβολικό κεφάλαιο κάθε πολέμου και η χρήση του στο μέλλον.

Θα μπορούσαν να εκφραστούν κάποιες ενστάσεις ως προς την επιλογή των συγκεκριμένων θεματικών ενότητων. Γιατί, για παράδειγμα, δεν επιλέχθηκε το 1821, ως ακόμη ένα πρότυπο ανορθόδοξου πολέμου; Η στρατηγική της βίας που υιοθετείται εναντίον ανταγωνιστικών ομάδων παρουσιάζει σημαντικές αναλογίες, όπως συμπεραίνεται από τη σύγκριση της στρατηγικής του ΕΑΜ εναντίον των αντιπάλων του με τη στρατηγική της ΕΟΚΑ έναντι των εχθρών της. Η ίδια τακτική διαπιστώνεται, εξάλλου, και στη δράση των καπετάνιων του Μακεδονικού Αγώνα. Αρκούν, ωστόσο, οι εντυπωσιακές ομοιότητες ώστε να παραμεριστούν οι εξίσου σημαντικές διαφορές; Για παράδειγμα, τόσο στον κυπριακό όσο και στον μακεδονικό αγώνα το κράτος συμπαρίστατο στους αντάρτες με την ανοχή, ενθάρρυνση και στήριξη, έμμεση ή άμεση των σκοπών του αγώνα. Αντίθετα, στον εμφύλιο είτε βρέθηκε ευθέως απέναντι στους ατάκτους είτε είχε ανοικτά αντίπαλο και ανταγωνιστική σχέση μαζί τους. Επιπρόσθετο στοιχείο διαφοροποίησης αποτελεί και ο διεθνής παράγοντας. Ο ελληνικός εμφύλιος είναι μια σύγκρουση, η πρώτη, του ψυχρού πολέμου, ενώ, αντίθετα, το Κυπριακό εντάσσεται σ' ένα εντελώς ιδιόμορφο από αρκετές απόψεις πλαίσιο, στο οποίο η κοινότητα της αποασιοικιοποίησης έρχεται να συναντήσει έναν παραδοσιακό εθνικισμό. Παρά τις δευτερεύουσες ενστάσεις, ο σπάνιος αυτός τόμος γίνεται φορέας των διεθνών τάσεων της ιστοριογραφικής παραγωγής στον τομέα της συγκριτικής ιστορίας. Πρόκειται για μια από τις ευτυχείς περιπτώσεις, στις οποίες ο όρος συλλογικός τόμος αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο.

Η αυστηρή επιστημονικότητα που διατρέχει συνολικά τον τόμο αποτελεί ταυτόχρονα και ένα εργαλείο εθνικής αυτογνωσίας, καθώς οι ανορθόδοξοι πόλεμοι σπάνια διεξήχθησαν με ορθόδοξους και αγνούς τρόπους. Η διάθεση υπέρβασης των εθνικών μύθων και αποκάλυψης των πολύπλοκων διεργασιών, που, πολλές φορές, κρύβονται πίσω από τις πράξεις των ατόμων και των συλλογικών υποκειμένων, συνιστά τον κοινό παρονομαστή των επιμέρους κεφαλαίων.

*Ο κ. Γ. Αντωνίου διδάσκει ευρωπαϊκή ιστορία στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.